

פרשת חיי שרה – סארא וריבא. דבא פוקולניא פראבדניצ

Недельная глава названа именем первой из наших четырех¹ праmaterей и посвящена урокам, которые преподнесли нам две женщины величайшей духовной силы, каких когда-либо видел мир: Сара и ее невестка Ривка. Каждую пятницу вечером мы поем за субботним столом песнь «Эшет хаиль»², которая, согласно Танхума, является поминальной речью Авраама-авину в честь Сары (и которую царь Шломо впоследствии поместил в конец текста «Мишлей»)³. (И не случайно в другой интерпретации под «эшет хаиль» понимают Тору⁴.)

Сара – первая и самая выдающаяся из семи еврейских пророц⁵, более великая, чем сам Авраам-авину⁶. Все ее существо было пронизано руах а-кодеш⁷.

Не дни и годы составляли жизнь Сары, а ее жизнь составляла содержание дней – вносила в них смысл и полноту. О них сказано: שני חיי שרה – т.е. годы определены как то, что относится к שרה חיי (Зоар). Причина этому – постоянный духовный рост Сары, ее непрерывная работа над собой⁸. По сравнению с Сарой, говорят наши мудрецы, остальное человечество – как обезьяна по сравнению с человеком⁹.

Сара ушла в мир иной с душой, абсолютно целостной духовно, – בת ק' כבת כ'. Она достигла такого совершенства на своем жизненном пути, что ее физическое тело было точным отражением ее внутренней духовной полноты – בת עשרים כבת שבע ליופי¹⁰.

---

¹ מסכת ברכות דף טז ע"ב: תנו רבנן אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע

² משלי, פי לא: י – לא (סוף משלי) ובילקוט שמעוני, שם, הכל הולך על שרה.

³ מדרש תנחומא חיי שרה פרק ד

⁴ ליקוט שמעוני, שם

⁵ מגילה י"ד ע"א: שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב אבי מלכה ואבי יסכה ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דבר אחר יסכה שהכל סוכין ביופייה מדרש לק"ט בראשית כ"ג, א': כל הנשים הצדקניות דבר הקב"ה עמהם על ידי מלאך, ועם שרה על פי הדיבור סוטה ז', ה"א: לא מצינו שדיבר המקום עם אישה אלא עם שרה בלבד

⁶ בראשית כא (יב) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע: רש"י שמע בקולה - (בקול רה"ק שבה) למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות: (אמנם עיי בהעמק דבר)

⁷ מגילה י"ד: "ויסכה" זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקודש

⁸ רבינו בחיי על בראשית פרק כג פסוק א: וע"ד המדרש מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, בת מאה כבת עשרים לחטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי. ובאורו שהיה יפיה הולך ומוסיף בהיותה בת עשרים שהוא זמן העמידה, כמו בת שבע שהוא זמן התוספת, בשכבר ידעת כי זמנו של אדם ג' חלקים, נערות, ובחרות, וזקנה. הנערות הוא זמן התוספת והעלוי, הבחרות הוא זמן העמידה בתכונה אחת, הזקנה הוא זמן החסרון והירידה:

t.e. она продолжала работать над собой в течение тех периодов жизни, когда обычно процессы естественного созревания приводят человека к концентрации внимания на других сферах.

⁹ בבא בתרא נח: הכל בפני שרה, כקוף בפני אדם, ושרה בפני חוה כקוף בפני אדם

¹⁰ גור אריה: כג א בת עשרים כבת שבע ליופי וכו'. ואם תאמר למה משבח אותה הכתוב ביופי, והלא כתיב (משלי לא, ל) "שקר החן וגו'", ונראה לומר דקרא לא איירי ביופי, רק מפני שהאדם הוא מחובר מב' חלקים - מגוף ונפש, והגיד לך הכתוב ששרה היתה שלימה בכל אלו הב' חלקים, ולא היה בה חסרון - אם שלימות הגוף, ואם שלימות הנפש, היתה שלימה בכל אלו השני חלקים, ולא היה בה חסרון. אם שלימות הגוף - דהא בת כ' היתה כבת ז' ליופי, והיופי הזה שהוא אינו לפי הטבע

Величием отмечена не только ее жизнь, но и ее смерть: первой из праотцев и праматерей она была похоронена рядом с Адамом и Хавой в Меарат-а-махпела (буквально – Сдвоенной пещере, или Пещере патриархов), в месте, предназначенном для захоронения четырех супружеских пар¹. Родоначальники человечества должны были соединиться здесь с прародителями еврейского народа, духовными прародителями человечества². Это – не обычное место³.

Праматери (имаот) дали нам образцы духовности, которые питают и вдохновляют душу еврейской женщины⁴. Так, сто двадцать семь лет жизни Сары (временное измерение) трансформировались в правление Эстер над ста двадцатью семью государствами (пространственное измерение)⁵. Все последующие поколения еврейских женщин наследуют от Сары потенциал святости и потому призваны воспроизводить ее величие. Так же, как каждый мужчина-еврей обязан спрашивать себя: «Когда мои действия достигнут уровня поступков Авраама, Ицхака и Якова?», так каждая женщина-еврейка должна проверять: «Когда мои действия достигнут уровня поступков праматерей?»⁶

Поскольку глава названа в честь жизни Сары, все эпизоды в ней: миссия Элизера, который должен привести Ривку в качестве жены для Ицхака, возвращение Агари (Кетуры) как жены Авраама, перечисление потомков Ишмаэля – каким-то образом должны быть связаны с ее жизнью (хотя и произошли после ее смерти). Тот факт, что Сара похоронена в Меарат-а-махпела, говорит нам о чем-то, ради чего Сара жила, и Ривка должна – так она и поступает – продолжить выполнение задачи, которой была посвящена жизнь Сары. Сложнее увязать с жизнью Сары возвращение Агари, ибо разве не Сара изгнала ее из дома Авраама? Так же неясно обстоит дело с перечислением потомков Ишмаэля: разве не Ишмаэля желала Сара исключить из состава еврейского народа?⁷ Как мы увидим, именно способность Сары определить границы еврейского народа привела к возникновению нового народа от Агари.

Выдающийся деятель – все геры и все Б-гобязанные люди в мире произошли от тех, кто вскормлен молоком Сары, говорят наши мудрецы⁸ – Сара была не только

לפי המנהג יורה על שהגוף הוא נקי והוא בהיר מבלי סיג, וכמו שתמצא אצל משה רבינו "לא כהתה עינו ולא נס ליחה" (דברים לד, ז), שגם זה מורה בהירות הגוף. ומה שהיתה בת ק' כבת כ', יורה על מעלת הנפש, והנה היתה שלימה בכל:

¹ רש"י כג ב: בקרית ארבע - ד"א על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחווה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולא

² פאב Ш.-Р. Гирш, т. 19, с. 385

³ עיין בסוף המאמר הזב משכתבנו עוד על מערת המכפלה

⁴ פרי צדיק שם: והיינו שהם נטעו בלב זרעם שיוכל כל אחד ואחד מישראל להסתייע מעבודת האבות והאמהות כשיבא לטהר. וממילא יוכל כל אחד מישראל למצוא מקום אף בדברי תורה הגבוהין ויוכל לצפות מתי יגיעו מעשי על כל פנים באיזו פרט למעשה אבותי

⁵ בשפת אמת ריש פרשתינו ד"ה במדרש יודע ושם: ... וז"ש ויהיו חיי שרה ולא כתיב שחיתה כך וכך. רק שבימי הי' כל החיות של העולם שלה. שע"י הצדיק הטבע מתעלה. ... זה נקרא עולם ... וע"י הצדיק מתקיים ההעלם שעולה להפנימיות. ... וע"י ששרה עוררה חיים בכל השנים הללו זכתה אסתר למלוך על כ"ז מדינות.

⁶ רב צדוק הכהן פרי צדיק חיי שרה - אות יא (סוף הפרשה, דף 70): דכמו שכל אחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב. כן הנשים הכשרות חייבות לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אמהות

⁷ ליקוטי שיחות תשל"ה – תשל"ו

⁸ פסיקתא רבתי מ"ג, כ"ג: כל גרים המתגירים בעולם, וכל יראי שמים שיש בעולם, מן אותם שינקו מחלבה של שרה

соратником Авраама в оказании духовной и физической помощи людям¹, но она также – первая и самая великая из еврейских женщин. Она была пионером женского служения Всевышнему, благодаря чему обнаружили себя и получили четкие очертания существенные различия в характере мужского и женского хеседа.

«Зоар» объясняет, что Сара обрела величие в ситуациях, когда она оказалась наедине с двумя крупнейшими правителями того времени, в первый раз – с Паро, потом – с Авимелехом, и в обоих случаях избежала близости². В этом заключается большой вклад Сары в духовное наследие еврейского народа³. Авраам, мужчина, был сехель, голова. Сара была сердце. Сердце – источник тешука, страстного желания соединиться с чем-то⁴ (см. примечание). Это объясняет также, почему женщины достигают особых высот в Б-гобязанности, прежде всего там, где для решения задачи необходимо проявить доверие⁵. Ведь в моменты, когда ум блуждает в тумане, человеку, чтобы разобраться, необходимо опереться на какие-то более глубокие уровни восприятия.

Говоря словами Шем ми-Шмуэль, Авраам принес еврейскому народу в наследие прямое и ясное мышление... Сара подарила нам страстность, горячее стремление к святости. Поэтому ее испытанием было похищение Паро и Авимелехом, когда от нее потребовалось отвергнуть недостойных партнеров... Сара подобна сердцу еврейского народа... Как сказано в «Зоаре», Авраам и Сара подобны душе и телу, разуму и сердцу, форме и материалу, который форму принимает... Страстная тяга к духовности, которую испытывала Сара, была жизненно необходима для достижения высоких уровней духовности, и потому заслуги Авраама приписываются Саре⁶.

---

¹לך לך: (י"ב: ה) אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים

²שם: את שרה ונחתת וסלקת ולא אתדבקת ב'... ועל דא ויהיו חיי שרה דזכתה בהו בכלהו ולא כתיב בכלהו נשי ויהי חיי חוה וכן בכלא כו'. ולהבין למה נקט הזוה"ק דווקא זכות זו שלא אתדבקת במצרים

³שם משמואל חיי שרה - שנת תרע"א: ולהבעו למה נקט הזוהר הקודש דווקא זכות זו שלא אתדבקת במצרים

⁴Женскую תשוקה следует отличать от мужского רצון. רצון – это больше абстрактное желание или воля; בשלימות עצמו יש מעלות והם חמשה עשר... (ד) יש טו מעלות מעזרת נשים לעזרת ישראל... שהאשה היא המעלה הראשונה שהיא תוקף התשוקה... והאחרונה הוא האיש שהוא מילוי התשוקה... וכשזכו איש ואישה שם ק"ה ביניהם שהוא בגימטריא ט"ו המעלות... והה"א היא באשה ובו נברא העה"ז שבו היא התשוקה והיום לעשותם ולא המילוי לתשוקה בהשגה שהוא הקבול שכר... והוא העה"ב שנברא ביו"ד שהוא באיש.

Рав Цадок а-Коэн объясняет, что у шлимут (цельности) имеется пятнадцать уровней, символизируемых пятнадцатью ступенями в Бейт-а-Микдаш, между Эзрат-нашим и Эзрат-Израэль, на которых левиты пели пятнадцать псалмов, начиная с Шир-а-маалот. Первый уровень – женский, он воплощает желание. Последний – мужской, в нем отражено осуществление этого желания. Когда мужчина и женщина достойны единства, совместных действий, между ними присутствует Имя Всевышнего – ה'. Поэтому это Имя по счету пятнадцатое. Буква ה этого Имени – женская, ибо с помощью этой буквы был сотворен мир и именно в этом мире существует страстная тяга к святости. Но осуществление этого желания происходит только в Грядущем мире, мире воздаяния, и это мужская буква '.

⁴רב צדוק הכהן, דובר צדק ס"ח (דף ט):

בשלימות עצמו יש מעלות והם חמשה עשר... (ד) יש טו מעלות מעזרת נשים לעזרת ישראל... שהאשה היא המעלה הראשונה שהיא תוקף התשוקה... והאחרונה הוא האיש שהוא מילוי התשוקה... וכשזכו איש ואישה שם ק"ה ביניהם שהוא בגימטריא ט"ו המעלות... והה"א היא באשה ובו נברא העה"ז שבו היא התשוקה והיום לעשותם ולא המילוי לתשוקה בהשגה שהוא הקבול שכר... והוא העה"ב שנברא ביו"ד שהוא באיש.

⁵צדקת הצדיק קפד: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שהוא מדת הנוקבא והתערותא דלתתא בחשק ורצון

⁶שם משמואל, חיי שרה שנת תרפ"א דף רנט:

... אברהם... הוריש לישראל בחינתו להיות ישרי המוח והשכל... ושרה היתה בחינת התשוקה וחפץ לאלקות, והיתה הנסיון שלה שנלקחה לבית פרעה ואבימלך, ולא את דבקת בהו... וכאילו שרה היא בחינת הלב שבישראל... והם דברי הזוה"ק שהמשיל את אברהם ושרה לנשמה וגוף דהיינו בחינת המוח והלב, והמחקרים לצורה וחומר... ובזה יתפרשו דברי הזוה"ק... (ד) זכתה לחיין עלאין להו לבעלה ולבנהא בתראה... שתלה לאברהם בזכות שרה... דהשגת חין עלאין זוכין לעומת העבודה בתשוקה עצומה...

Рав Джозеф Б. Соловейчик в поминальной речи о Толне ребецин¹ выразительно обрисовал роль тещука в торат имеха – материнских наставлениях:

Она научила меня, что у мицвот есть вкус, аромат и тепло. Я получил от нее главную в жизни вещь – способность чувствовать Присутствие Всевышнего и мягкий нажим Его руки, лежащей на моем хрупком плече. Без ее наставлений, которые нередко я улавливал в молчании, я бы вырос бездушным существом, сухим и бесчувственным.

Законы субботы, например, были переданы мне отцом, они – часть мусар авиха. Шабат как живое существо, суббота как королева открылась мне благодаря матери, это часть торат имеха. Отцы много знали о шабате, матери проживали субботу, ощущали ее присутствие и остро воспринимали ее красоту и величие.

Отцы учили поколения, как соблюдать шабат; матери учили поколения, как приветствовать субботу и двадцать четыре часа наслаждаться ее присутствием.

Однако в этом мире тещука – не простая вещь. После греха Первого человека добро и зло смешались². Тещука легко может обратиться на дурные вещи. Для того чтобы обрести подобающую тещука, надо сначала разобраться и отделить хорошее от плохого. Авраам-авину в своей поминальной речи о Саре говорит:

דרשה צמר ופשתים³

Сара способна была отделить шерсть от льна, т.е. обнаружить смесь шаатнез. Она совершила такое разделение, говорит мидраш, удалив Ишмаэля из своего дома и оставив Ицхака, с тем, чтобы обеспечить должное происхождение еврейского народа⁴. Сара и Авраам разошлись во мнениях по фундаментальному, принципиально важному вопросу о том, какими должны быть границы и критерии еврейского народа, и Всевышний со всей определенностью принял сторону Сары⁵. Именно она была способна извлечь из Авраама-авину только хорошее и дать жизнь Ицхаку, оставляя примеси для Ишмаэля⁶. Само имя Сары происходит от слова «править»¹ – устанавливать параметры.

¹ Произнесено в конце шлошим (в память) Толне ребецин, Ребекки Тверски, 30 января 1977 г.

² רמח"ל, מאמר הגאולה, ח"ב: וכאשר חטא האדם, אז נתערב החול בקדש עיין עוד בר' בחיי ובכתב והקבלה על בראשית ג ה מכתב מאליהו ח"ב מאמר חטא אם הראשון (דף 138): במצב שלאחר החטא, נשמעים לנו דברי היצר הרע בגוף ראשון: "אני רוצה, "אני" מתאוה, והיצר הטוב טובע מאתנו בלשון נוכח: "אתה" מחוייב, אסור "לך", וכדומה. כלומר השכל והמצפון טובעים מאתנו הטוב והישר, ורצוננו בתחלה, מזדהה עם התאוה.

³ בתנחומא בסוף משלי דורש את כל אלה על שרה שכך אמר אברהם אבינו בהספדו ובפסוק דרשה צמר ופשתים בין יצחק לישמעאל, וכתב על זה השם משמואל [תרע"ז]: היינו כמו מדתה שמירת הטוב שלא ידבקו בו חלקי הרע, ע"כ הבחינה ההפרש, שישמעאל אף שבדאי בחיצוניותו הי' נראה כצדיק והתפאר עצמו שנימול לייג ולא עיכב, מ"מ היא באשר מדתה להפריש בין טוב לרע, היפוך חוה שערבה טוב ורע, הפרישה בין יצחק לישמעאל באמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה.

⁴ מדרש תנחומא חיי שרה פרק ד: דרשה צמר ופשתים בין יצחק לישמעאל שאמרה גרש האמה הזאת ואת בנה שם משמואל חיי שרה - שנת תרע"א: ולפי"ז ישמעאל ויצחק הם קין והבל. וזהו צמר ופשתים ... ושרה הרגישה בזה והפרישה ביניהם, וכענין איסור צמר ופשתים יחדיו. והבן

⁵ בראשית כא יב: ויאמר אלקים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:

⁶ משך חכמה כא יב: כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ... והנה אמרו שבת קמ"ו עד ג' דורות לא פסקה כו' כי מאברהם נטלה שרה את הטוב והזוהמה נטלה הגר ובאברהם היה הזוהמה מה שטעה בידיעת אלקות טרם שהכיר את בוראו ושרה

Вот почему **יחוס בתר האם** (мать определяет происхождение)². Именно она обеспечивает физическую среду (матка), в которой ребенок существует, и именно от нее зависит духовный контекст (т.е. она обуславливает, будет ребенок существовать в рамках еврейства или в рамках нееврейства).

Мужской вклад в процесс рождения эфемерен и в пространственном, и во временном отношении, но он содержит в себе зародыш жизни. Мужское участие не знает ни усилий, ни боли. У женщины все прямо наоборот. Она обладает способностью удержать в себе эту эфемерную крупицу и создать из нее полноценную жизнь. Ребенок физически формируется в чреве матери определенное время; его вынашивание и рождение стоят матери усилий и физических страданий. Наконец ребенок рождается. Столь различные энергии отца и матери гармонизировались в новом и уникальном существовании – в третьей составляющей, в ребенке. Так, пройдя через святость интимных отношений, рождается конечное и преобладающее чувство достигнутого и так **שכינה** становится частью жизни этой супружеской пары.

Отпор Сары Паро и Авимелеху развил у нее также способность противостоять всякому смешению добра и зла, способность извлекать в конечном счете только благо. Авраам и Сара были в состоянии исправить грех Адама и Хавы. Змеем для Сары был Паро, добирающийся до Авраама через Сару, как змей в Ган-Эдене добрался до Адама через Хаву³, а ее противостояние было тикун а-хет. Кроме того, дарами от Паро, которые получил за нее ее муж, – **ולאברהם הטיב בעבורה**, она выкупила у Египта искры святости, создав исторический прецедент для евреев Исхода, которые сделают то же самое (Рамбан)⁴.

Между тем как Сара очерчивала границы, Авраам делал что-то прямо противоположное. Он был **אב אмон גוים** – отец всех народов мира. Его духовная позиция – объять, а не исключить. Даже брит (брит-мила), исключительный союз с Всевышним, послужил тому, что он стал **אב אмон גוים**⁵. Сара, однако, знала, что для

בררה ממנו הצדק והטוב לבד לכן ילדה את יצחק ולכן נאמר כל אשר כו' שהיא אינה בוררת רק הטוב לכן המליצו ז"ל בפרק הזקת (בבא בתרא נח) לר' בנאי וכו' דחזי דגני אברהם בכנפי דשרה וקא מעיינה בראשו שרואה רק לברור הטוב מראשי' והדיעות הצודקות והקדושות אשר העלה בעצם עיונו אחרי הכרתו את בוראו בשלמות

¹ (טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה רש"י: (טו) לא תקרא את שמה שרי - דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל (ברכות יג):

² משנה מסכת קידושין פ"ג מש' יב על פי דברים ז ג-ד, מסכת קידושין סח:
³ שם משמואל [תרע"ז]: באשר גם חטא אדה"ר הי' באמצעות חוה, ובלעדיה לא הי' לנחש שום מקום להתקרב אליו, ע"כ גם במצרים, שפרעה הוא נחש שבא לנסיון ולמירוק לאברהם, הי' צריך להיות בכה"ג, שהרי לגודל מעלת אברהם לא הי' לנחש שום קירוב לאברהם, אלא שתחילה לקח את שרה וחשב שתחילה יטיל בה זוהמא ובאמצעותה ילכוד גם את אברהם.

⁴ שם משמואל תרע"ז: והנה ידוע שהאבות תקנו חטא אדה"ר .... עוד זאת הוציאה מבית פרעה כל חלקי הקדושה שהיו שקועים שמה והי' דוגמא על העתיד שישראל יעשוה כמצולה שאין בה דגן כבמדרש שכל מה שכתוב באברהם כתיב בישראל, וע"כ כמו שעצת נחש היתה לדבוק באברהם באמצעות שרה נעשה להיפוך אשר כל חלקי הקדושה שהיו במצרים נמשכו ונדבקו באברהם באמצעות שרה, וזש"ה בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר, היינו שהי' בטוח בה שלא תתפתה לפרעה, ע"כ ושלל לא יחסר היינו חלקי הקדושה שהוציאו משם. וזהו שאה"כ גמלתהו טוב ולא רע, שלעומת עצת הנחש שחשב שבאמצעותה ידבקו באברהם כוחות רעים, נהפך הדבר שגמלתהו טוב היינו חלקי הקדושה שנמשכו אליו באמצעותה. וזהו שהביא הכתוב ולאברהם הטיב בעבורה שהוא השלל כנ"ל, ובעבורה הפירוש באמצעותה. .... עוד שם היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, ותוקח האשה בית פרעה, וישלח אבימלך וגו' היינו שלא לבד שלא הניחה את חלקי הרע לדבוק בטוב, אלא הוציאה כל חלקי הטוב שהיו מעורבים ונתונים בעמקי הרע, וזהו ממרחק תביא לחמה שהיו רחוקים מאד מהקדושה ושקועים בבית פרעה ואבימלך.

⁵ רמב"ן יז ד: הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים הוא ברית המילה כאשר יפרש זאת אות הברית, ואחרי הברית תהיה לאב המון גוים (עיין משך חכמה, שם)

еврейского народа нехорошо, если Ишмаэль получит хесед от Авраама-авину, потому что он обратит его на себя, т.е. будет берущим, а не дающим¹.

Так же, как стена защищает город, так женщина, дополняющая мужчину, защищает его. Поэтому [о сотворении Б-гом женщины] сказано: **ויבן** – и Он построил. Вокруг каждого строения возводится защитная ограда и стена².

Следующее, второе поколение оказалось противоположностью первому. Ицхак развивал в себе качество гвура (мужество), потому что видел: великое множество людей, которых принимал его отец, стремясь приблизить их к Всевышнему, приходили и уходили, исчезали. Ицхак культивировал гвура, но исключительно с целью довести до целостности отцовский хесед, сообщить ему недостающую составляющую³. Наличие у Ицхака качества гвура требовало, чтобы Элизер искал для него баалат-хесед, женщину, обладающую качеством милосердия, чтобы дополнить его гвура⁴. Это сочетание гарантировало, что хесед Авраама сохранится и будет передаваться из поколения в поколение⁵.

Авраам и Сара, Ицхак и Ривка находили в своих партнерах уникальные качества, которых неоставало им самим. Рассматривать Ицхака и Ривку по отдельности значит упустить из виду то чрезвычайно важное обстоятельство, что в единении они достигали полноты⁶.

Ответ на молитвы Элизера пришел немедленно: характер Ривки подвергается проверке и она проходит ее с честью. Элизер просит глоток воды, она дает ему полностью утолить жажду; он сказал: «из твоего кувшина», другими словами – не утруждай себя, не ходи снова к колодцу, но она все равно идет и приносит воду не только ему, но и всем его верблюдам, пока они не напились досыта⁷. Так ведет себя человек цельный и совершенный – он не бросает дела, которое считает необходимым

---

¹מכתב מאליהו, ח"ב עמ' 164 ענין חסד שבטומאה שהיא התאוה. וברב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, שתאוה הוא חסד לעצמו – היינו בכוון לא נכון. ובנתיבות שלום עמ' פג: אחז"ל (בר"ר מא ט): לוט שטוף בזימה היה ... והיינו שמדתו היתה כמו אצל אאע"ה חסד ואהבה, אך אצלו היה זה אהבה נפולה. ...

²וזכמו שהחומה מגינה על העיר, כך האשה מצד שהיא משלמת האיש היא מגינה עליו, מפני כך כתיב ויבן (את הצלע) שכל בנין עושה גדר וחומה (מהר"ל חידושי אגדות נדה מה: ד,ה מלמד)

³רב צדוק הכהן

⁴נתיבות שלום (כולן שוין לטובה דף קלא): כיון שיצחק כולו גבורה וכאשר רבקה תהיה כולה חסד יוכל לצאת מהם יעקוב שהוא תפארת הכוללת חסד וגבורה

מכתב מאליהו, חלק ב 165-160:ביצחק... היתה מידתו העיקרית מדת היראה- פחד יצחק...ביראה פונה האדם אל תוך עצמו בחושש לתוצאות מעשיו...וכן מדת הגבורה...עלולה למעט את המעשים טובים...כי בהתרכזו בעצמו נופלת בעיניו חשיבות חבירו...זהו גורל הגבורה כשאינה ממוזגת עם החסד ואהבת הזולת, ומודרכת על פיהם

⁵משך חכמה כד יד: כי עשית חסד עם אדוני - פירושו ע"ד האמת כי יצחק מדת גבורה ומהתדבקות גבורה עם החסד נעשה בריח התיכון אמת, (זוהר תרומה קעה): ולכן כאשר הרגיש ברבקה מדת החסד אמר ברוך ד' אשר לא עזב חסדו ואמתו שנולד מדת אמת מהתמוזגות חסד וגבורה וזה הוא מדתו של יעקב. ולכן ותשא רבקה כו' ותפול מדת פחד יצחק. וזה מי האיש הלזה ההולך בשדה עוצם הדינין ותתכס ודו"ק.

⁶מהר"ל (חידושי אגדות שם דף קו קטע המתחיל אמנם): ... כי מה שחסר בזה גלה בזה כי יש בזכר מה שאין בנקבה ויש בנקבה מה שאין בזכר ... כאשר נמצא האחד בלבד הוא חלק בלבד וכאשר נמצא זיווג אליו והזוג הוא דבר שלם הרי כל אחד הוא חלק הכל.

⁷כד (יז) וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמאיני נא מעט מים מכדך: (יח) ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו: (יט) ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת: (כ) ותמהר ותער כדה אל השקתו ותרץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו:

מדריגת האדם מאמר ברור המדות פ' ה: לא שאל אותה [אליעזר] רק הגמאיני שמשמעותו לו לבד, "מעט מים" משמע מעט ולא הרבה "מכדך" היינו שלא תשאוב מים מבאר אלא להשקות רק "מכדך" והיא השקתה אותו ואת גמליו עד תומם.

сделать, не доведя его до конца. Он делает все, на что способен, стремясь к совершенству в каждой детали¹.

Но, возможно... возможно, то, что побудило ее дать напиток человеку, испытывающему жажду, лишь мгновенный порыв?² Нет, заметить, что и верблюды томятся от жажды, мог бы только истинно милосердный человек³. И она не сообщает Элиэзеру заранее, что намерена взять на себя такие хлопоты⁴.

Элиэзер отмечает еще одну поразительную вещь. Глава на всем протяжении именуется Элиэзера «раб», в смысле – слуга⁵. Ривка, однако, называет его אדני⁶. К каждому человеку она относится так, что это возвышает его, пробуждает в нем новые силы, дарит ему не только приятное самочувствие, но и укрепляет чувство собственного достоинства⁷. Эта деликатность речи заставляет ее также провести четкую границу между Элиэзером, человеческим существом, и верблюдами⁸.

Вообразите, говорит рав Симха-Зисл (Алтер из Кельм), что было бы, предоставь Ривка напоить верблюдов кому-то из сопровождающих Элиэзера помощников. Представьте себе, что именно на этот раз она почувствовала себя слишком усталой, чтобы взяться поить еще и целый караван животных. Она бы упустила возможность стать женой Ицхака, и вся мировая история была бы совершенно иной⁹. Наши действия, даже самые малые из них, имеют космические последствия.

Ривка отправляется с Элиэзером в обратный путь и, по воле Провидения, видит Ицхака при обстоятельствах, когда его гвур и пахад должны произвести на нее

---

¹מדריגת האדם שלם: האדם הבלתי שלם כשנבקש ממנו דבר, די לו אם יתן לנו את הדבר הנשאל לבד בכמותה ואיכותה ... אבל האדם השלם ... ישקוד להשלים הדבר לפי האפשרות

²מדריגת האדם מאמר ברור המדות פ' ה: מצינו ... [ש]אליעזר בחן אותה בדבר קטן. אשר הרבה תמהים איך בנה את הפעולה הזאת כי אותה הוכחת ליצחק? ועוד שמא עשתה הפעולה משום כיסופא או משום כבוד. ועוד אפילו עשתה באמת, מפני מה סמך שהיא בכל המדות כולם כ"כ מושלמת! ...

³נתיבות שלום (עמ' קלב): אלא דעדיין קשה ... היה יכול לנסותה בענין גם לאנשיך אשקה ... ומכאן יש ללמוד דין חדש במדת החסד, ע"פ מה דאיתא בבאר מים חיים

⁴ אור החיים, בראשית כד:יח

ותאמר שתי- פירוש כנגד שאמרת גמיאה מעט שתי כחפצך..וטעם שלא אמרה תכף ומיד גם לגמליך וגו'... שאם היתה מקדמת לומר גם לגמליך וגו' קודם שישתה הוא יש מקום לו למחר להקל טורחה כיון שעוד לה טרחת הגמלים, מה שאינו כן קודם שהודיעתו יחשוב כי הוא זה כל הטורח, וישתה כחפצו לאט לאט ואחר ששתה תכף אמרה גם לגמליך וגו'

⁵כד (ט) וישם העבד ... (י) ויקח העבד ... (יז) וירץ העבד (נג) ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה': (נג) ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ולאמה :

⁶כד (יח) ותאמר שתי אדני ותמהר ותרוך כדה על ידה ותשקהו: (כו) ויקד האיש וישתחו לה':

⁷שמעתי מהרב אלעזר רוסנר

⁸הכתב והקבלה, בראשית כד יט: ותכל להשקותו- היא דקדקה בדבריה ולא אמרה כמו שאמר העבד שתי וגם גמליך אשקה במאמר אחד, כי בזה תשוה אותו לגמלים, לכן פסקה ואמרה שתי אדני לבד, ואחר שעה אמרה גם לגמליך אשאב, גם שינתה ולא אמרה גם לגמליך אשקה

⁹חכמה ומוסר ח"א מאמר ד: רבקה השתדלה לגמול חסד כל דהוא, לשאוב מים בעד הגמלים. למען לא יטריחו עבדי אליעזר לשאוב. ... [ואם] לא עשתה זאת, לא היתה כלתו של אברהם אבינו ע"ה, ולא אשתו של יצחק אבינו, ולא אמו של יעקוב אבינו ולא האם של כלל ישראל. ראה שכר נושא בעול כל דהוא מה זאת. וגו' ושם מאמר רד: אטו אנשים שהלכו עם אליעזר היה קשה להם לשאוב מים לגמלים ... והנה אם היתה מחסרת הפעם לומר גם לגמליך אשאב היתה מפסדת הכל

неизгладимое впечатление¹. Благодаря Ицхаку Ривке, женщине с качеством хесед, стало доступно качество ира (страх, трепет), а Ицхаку – благодаря Ривке – качество хесед².

Ицхак приводит Ривку в шатер своей матери, дав этим понять, что он ищет преимущества, – и обретает утешение, которого искал:

בראשית כד טז : וַיְבָאָהּ יִצְחָק, הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ, וַיִּקַּח אֶת-רַבְקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה, וַיֵּאָהֲבָהּ; וַיִּנְחַם יִצְחָק, אַחֲרֵי אִמּוֹ

Раши говорит, что три вещи были утрачены со смертью Сары и возвратились с приходом Ривки³: субботние свечи Сары горели от субботы до субботы, ее благословение нисходило на тесто (вместе с мицвой об отделении халы) и облако Шехины постоянно стояло над ее шатром благодаря безупречному соблюдению ею законов семейной чистоты⁴. (О четвертом моменте см. примечание⁵.)

הַדְּלֶקֶת נֹרֹת שְׁלוֹם – объединяющую силу – шабата⁶. Субботные свечи зажигают именно женщины, потому что они исключительно соответствуют качеству שְׁלוֹם⁷. Суббота – душа недели. Сара и Ривка создавали выполнением этой мицвы такую степень святости, что она распространялась на всю неделю – зажженные ими свечи горели до следующей субботы.

Заповедь חלה – особая מצוה, которая помогает направлять и раскрывать духовную пищу, содержащуюся в хлебе. Материальный хлеб (как архетип пищи) способен «питать» נפש и обеспечивать ей «средства к существованию», поскольку хлеб, в конечном счете, создание Творца и содержит в себе огромный духовный

¹ העמק דבר כד טז: ויצחק בא וגו'. סיפר הכתוב כי המכין מצעדי גבר ית' סיבב שיפגע יצחק ברבקה בדרך ותהא נבעתת ממנו בתחלת הכרתה אותו ואם ה' העבד בא עמה תחלה לבית אברהם ה' אברהם מקבלה תחלה ומדבר על לבה עד שה' מתחונן דעתה עליה ולא היתה נבעתת מפחד יצחק. והיתה מתנהגת עמו כמו כל אשה עם בעלה. אבל הקב"ה סיבב שיצחק בא באותו עת מבוא באר לחי רואי שה' לו אותו מקום מיוחד לתפלה והתבודדות על באר שנראה המלאך:

² משך חכמה כד יד: (יד) כי עשית חסד עם אדוני - פירושו ע"ד האמת כי יצחק מדת גבורה ומהתדבקות גבורה עם החסד נעשה בריח התיכון אמת, (זוהר תרומה קעה:) ולכן כאשר הרגיש ברבקה מדת החסד אמר ברוך ד' אשר לא עזב חסדו ואמתו שנולד מדת אמת מהתמזוגות חסד וגבורה וזה הוא מדתו של יעקב. ולכן ותשא רבקה כו' ותפול מדת פחד יצחק. וזה מי האיש הלוה ההולך בשדה עוצם הדינין ותתכס ודו"ק.

³ רש"י כד טז: האהלה שרה אמו - ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (ב"ר)

⁴ שפתי חכמים: וענן קשור הוא ענן השכינה וזהו לכבוד קדושת טהרה שהיתה זהירה בנדתה לטהר עצמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקודש.

גור אריה כד טז: [מג] כל זמן ששרה קיימת וכו'. נגד ג' מצות; ברכה מצויה - נגד חלה. ונר דלוק - נגד הדלקה. וענן קשור על האהל - כי הענן הכבוד הוא שכינת הכבוד יתברך, וזהו לכבוד הקדושה והטהרה, כי הטהרה מביא לידי רוח הקודש כדאמרינן במסכת ע"ז, ולפיכך שרה שהיתה שומרת הטהרה מן הנדות - זכתה שיהיה ענן הכבוד שורה על האהל.

⁵ גור אריה כד טז: אמנם בב"ר (ס, טז) אמרו עוד אחד, והוא שאמרו 'כל זמן ששרה היתה חיה היה ביתה פתוח לרווחה'. וד' דברים זכרו רז"ל במדרש, ורש"י השמיט אחד וקיצר דבריהם, ואולי עשה זה מפני כי לשלשה שזכר יש טעם כמו שנתבאר למעלה, אבל 'כל זמן שהיתה שרה חיה היה ביתה פתוחה לרווחה' אין טעם:

ועיין עוד בגור אריה שם שאלה דברים נגד ארבעה דברים שאמר הקב"ה לאברהם – כי הם נתקיים כל זמן ששרה היתה חיה, להודיע כי עמה יזכה ועכשיו חזרו

⁶ שבת לד. רבינו חננאל: ואין שלום אלא באור שנאמר וירא אלוקים את האור כי טוב.

⁷ כתב השו"ע (או"ח סי' רסג סי' ג) שנרות שבת מדליקות הנשים ולא האנשים כאשר נשותיהם בבית וברמב"ם (פ"ה מהל' שבת ה"ג) שהם עוסקות בצרכי הבית ועיין בהקדמתינו הכללית למצוות הנשים ששם הבאנו הטעם מפני שהאשה כבתה אורו של העולם הוא אדם הראשון וכן מובא טעם שה בערוה"ש סי' רסג סי"ז והמג"א (רסג ז) הביא בשם הבי"ח שהיות שהאיש חייב במצות ההדלקה ג"כ לכן נוהגים שהם מכינים את הנרות כדי להשתתף איפא בקיום המצוה.

потенциал¹. Женщины обладают особой способностью вкладывать קדושה в выполнение этой מצוה. Кроме того, тесто делают, соединяя разрозненные ингредиенты (зерна, размолотые в муку) в новое целое, а затем отделяют от него חלה, создавая קדושה. Это напоминает нам о человеке, подобном חלה, который был сотворен из горсти праха, отделенного от земли, чтобы создать новую реальность, обладающую קדושה². Так же, как в заповеди зажигания свечей, Сара и Ривка умели создавать эту קדושה очень осязаемо.

Семейная чистота – таора – это состояние духовной и нравственной жизненной гармонии. טומאה означает утрату этого состояния. Абсолютная טהרה – высшая степень טהרה³. Аналогично абсолютная טומאה означает максимально представимое отдаление от קדושה⁴, поскольку человеческие существа обладают достаточной чувствительностью к духовным реалиям. Сара и Ривка были способны проходить свой врожденный цикл: утрату потенциала⁵ и его восстановление – в таком акте святости, что сама Шехина нисходила к ним⁶.

Сара и ее преемница Ривка были столь совершенными людьми, что каждая из них представляла собой микрокосм всей духовной сферы авот⁷. Праотцы же, авот, в свою очередь были микрокосмом всего мира. Другим таким микрокосмом был Мишкан, и потому неудивительно, что те же элементы: менора, лехем а-паням, пребывание Шехины – мы находим и в Мишкане⁸.

---

¹ לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' (דברים ח ג)

² מהר"ל (נתיב התורה פ"א ד"ה ובפ"ק דקידושין) (אבל עיין במהר"ל (חדושי אגדתא קדושין לו))

³ רב צדוק ליקוטי מאמרים (בסוף דברי הסופרים דף 228) טהרות הוא המדרגה היותר גדולה בדעת.

⁴ שם

⁵ С точки зрения рава Ш.-Р. Гиша, тумא представляет собой утрату самоконтроля в сфере морали или потому, что в человеке одержали верх физические вожделения, или по каким-то другим причинам. Слово טמא, говорит он, соотносится с טמע וטמע, что означает смешение вещей, запретного с разрешенным. (См. комментарии р. Гирша на Хумаш, ויקרא ב, ויקרא א, ויקרא ב)

⁶ רב צדוק הכהן: טומאתן דבני ישראל [הוא] טומאה קלה לפי שעה שיש לה טהרה במקוה ישראל לד' כמ"ש (יומא פה:;) מי מטהרן אביהן שבשמים כאשר דבוקים בו שהוא שרשם הרי זה כמו השקה למעיין דמועיל לטהר מים טמאים. ... ולכך שכינת הש"י בתוך בני" גם בתוך טומאתם ... וזהו טומאתם (ולא טומאה סתם) דייקא אצלם מצידם נקרא טומאה (רסיסי לילה ס' יט דף 21)

В период менструального кровотечения женщина сосредоточена на переподготовке ее тела к новому циклу, т.е. переживает некий процесс исцеления. Ее телесная энергия в основном направлена на это, и она менее способна к цельному духовному, интеллектуальному и эмоциональному единению, которое должно сопутствовать ее отношениям с мужем. А раз так, интимные отношения в этот период могут превратиться в чисто физический акт. Поэтому Тора запретила их как одну из форм недозволенного союза (ע"פ טוהר רחל פ"ג).

⁷ גור אריה כד סז: אמנם מי שרוצה לעמוד על דברי רז"ל יש לו לדעת כי אלו הדברים נפלאים מורה על מעלת שרה, שהיתה מתברכת בכל הברכות.

כי מה שהיה ענן קשור על האהל - הוא למדת אברהם, ודבר זה מבואר. וברכה מצויה בעיסה - כמו שאמרנו למעלה בתחלת לך לך (יב, ב, אות ה) "ואברכך" - 'זה שאומרים אלקי יצחק' (רש"י שם), ומשם הברכה, ולפיכך ברכה מצויה.

ודלתותיה פתוחים לרווחה - הוא רמז לברכות יעקב, כי משם הרווחה באה לעולם, והוא ידוע.

ונר דלוק מליל שבת לליל שבת - הוא ענין רביעי, והבן זה היטב:

⁸ ספר שם משמואל פרשת חיי שרה - שנת תרע"א: הנה הרמב"ן ז"ל (בהקדמה לספר שמות) כתב שהאבות ה' סוד ה' עלי אהלם, והמשכן שהי' אח"כ ה' דוגמת האבות. והנה שלשה דברים הללו מצינו במשכן שהי' הנר המערבי דולק בנס שממנו ה'

Ривка пришла из Бавеля (Вавилонии), места, где добро и зло балуль – смешаны¹, где исходные народы утратили общий язык во время строительства Вавилонской башни. В этой среде Ривка не получила никаких представлений о добре и зле, ее этому не учили. Ривка приобрела свои ценности интуитивно, живя рядом с ее братом Лаваном, имя которого означает «белый», т.е. тот, кто преподносит ложь «белой», похожей на правду. Только благодаря самой себе Ривка достигла высокой чувствительности, духовности и добросердечия, отвергнув зло и лживые уловки, примеры которых она видела вокруг. Такова была личность, которой предстояло занять место в шатре Сары.

К концу жизни она обрела также качество Сары **צמר ופשתים**. Разногласия, подобные разногласиям между Авраамом и Сарой по поводу Ишмаэля, имели место между Ицхаком и Ривкой по поводу Эсава. Ицхак полагал, что научный, промышленный и финансовый потенциал Эсава должен стать частью еврейского народа. Ривка не соглашалась с ним и приняла судьбоносное решение: Эсав должен быть выведен из состава еврейского народа и создать собственную цивилизацию. Яаков должен «украсть» его благословения. И снова женщина должна была определить границы еврейского народа. Ривка, опираясь на всю свою пророческую силу², плача и умоляя, заставила Яакова вместе с ней прибегнуть к обману³.

Эта пронизательность, способность установить параметры, прояснить, что должно быть внутри и что должно быть вовне, формировать среду и окружать заботой имеет источником женскую силу, которой наделены все поколения.

Хотя Авраам-авину принял Агарь обратно, он дал всем ее детям подарки в той или иной форме и отослал их⁴, следуя границам, установленным Сарой. Это последний из эпизодов, записанных о жизни Авраама⁵. Он должен был умереть удовлетворенным,

---

מדליק ובו ה' מסיים, ובלחה"פ לחם חם ביום הלקחו ושנשתלחה ברכה בלחה"פ, ועוד זה כי ענן ה' על המשכן, וכל אלה היו נסים. והם עצמם הדברים שנאמרו בשרה. וענין נר דולק מע"ש לע"ש, היינו שימי החול לא קלקלו את האור שהשיגו בש"ק וא"כ כשבאה שבת שניה ניתוסף אור על אור, והוא כענין נר המערבי שממנו ה' מדליק ובו ה' מסיים, וכעין הכוונה הנ"ל, דתוספת האור שבא ה' מתוסף על האור הקודם לו, וברכה מצו' בעיסה הוא כעין שה' במשכן שנשתלחה ברכה בלחה"פ וממנה בא שובע לעולם, וזהו הרמז שה' הלחם חם ביום הלקחו שלא נתיישן, שמאחר שנשתלחה בו ברכה, הרי היתה החיות שבו שופעת עליו תמיד, ואינו כמו דבר טבעי שכמו שנשפעת בו חיות מתחילה כן היא לעולם. וכ"ז כאשר היו ישראל זכאים והחליפו כח בעבודתם בכל עת, וזהו עצמו ה' בשרה שלא נתיישנה אצלה העבודה והכל ה' בכלל הכנה אצלה ולכך היתה הברכה מצו' בעיסה וה' המאכל ג"כ נסי כמו שהיתה היא עצמה בעבודה, וענן קשור על האוהל זוהי השראת השכינה, כמו על המשכן:

¹ שם משמואל חיי שרה - שנת תרע"א: ויקח העבד עשרה גמלים. וכן כמה פעמים נזכר בפרשה גמלים, ובודאי אין זה במקרה ח"ו, כי אילו ה' במקרה לא הוזכר זה בתורה, כי מה נ"מ אם היו גמלים או סוסים או חמורים. ונראה דהנה במד"ר (ויקרא פ' י"ג) את הגמול זו בבל. והנה בבבל נאמר כי שם בלל וגו' וזהו עירוב טוב ורע, והמגדל וצלמו של נבוכדנצר שה' שם חקוק בפיו, ואמרו ז"ל (זוה"ק ח"ב קכ"ה ע"ב) מיכלא דההוא רשע בשרא בחלבא הוה, והדברים עתיקים. והנה גמלי אברהם יצאו זמומים שלא ירעו בשדות אחרים מפני הגזל. וגזל הוא ג"כ ענין עירוב, כי כל ממונו של אדם שייך דווקא אליו וגו'

² כז' יג: ותאמר לו אמו עלי קללתך בני
ותרגם אונקלוס: עלי אתאמר בנבואה

³ בראשית רבה: וילך ויקח ויבא לאמו – אנוס וכפוף ובוכה (מובא בהכתב והקבלה כז' יד בסוף עיני דבריו במלאו בהארה בהמשך)

Радак объясняет: тройной повтор «вав» (и – и – и) в этом стихе напоминает «вай-вай-вай», (междометие), выражающее отвращение и страдание.

⁴ כה' (ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק: (ו) ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם:

⁵ כה' (ז) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים:

зная, что даже Ишмаэль сделал тшуву, признав тем самым Ицхака духовным наследником отца¹. При похоронах Авраама Ишмаэль следует распоряжениям Ицхака². Победа Сары была полной. Теперь Авраам, патриарх еврейского народа, может быть похоронен рядом с ней, праматерью народа. В конце главы Тора подводит итог, перечисляя потомков Ишмаэля³, – всякие дискуссии на эту тему закончены⁴. Следующая недельная глава называется תולדות – «Родословная» [Ицхака], начинается она утверждением: «Авраам родил Ицхака»⁵. Ицхак, ребенок, чудом родившийся у Сары, назван его единственным потомком. Теперь нам ясно, почему все эти события содержатся в главе, носящей название «Жизнь Сары», хоть они и произошли после ее смерти.

Шем ми-Шмуэль говорит, что пещера Махпела находится на полпути между этим миром и Ган-Эденом и что все души проходят через нее на пути в олам а-нешамот⁶. Действительно, земные человеческие страсти поднимаются в небесные сферы через это необыкновенное место. Сара, которая воплощала эту связующую тешука, полностью соответствовала Меарат а-махпела⁷. Тот факт, что она, вслед за Адамом и Хавой, была похоронена в Пещере патриархов, показывал, что ядра душ Адама и Хавы получают продолжение в еврейском народе⁸.

---

¹ כה (ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו:

² כה (ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן צחר החתי אשר על פני ממרא:
רשיי כה ט: יצחק וישמעאל - (בי"ר) מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמר באברהם:

³ כה: יב -יח

⁴ רד"ק

⁵ כה (יט) ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק:

⁶ שם משמואל, חיי שרה - שנת תרפ"א: ונראה... מערת המכפלה ... ממוצע בין עוה"ז לג"ע ... [נ]שמות ישראל העולות למעלה עולות דרך פתח ג"ע שבמערת המכפלה כדאיתא בספה"ק רבינו בחיי כג ב: ויתכן לומר עוד בשם קרית ארבע היא חברון היא נקראת חברון על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלקים עם ד' מחנות שכינה, ולא לחנם חמדה אבות העולם אלא שמשם זוכות הנשמות להתחבר לשרשן שהוא כסא הכבוד וזהו קרית ארבע היא חברון:

⁷ שם משמואל שם: ולפי האמור תובן התיחסות מערת המכפלה לשרה, שכל מהותה של מערת המכפלה שהיא מקום התשוקה שהתחוננים נמשכין ומתדבקים בעליונים מחמת תשוקת הלב ממטה למעלה וגורמת התחברות העולמות ע"כ מתיחסת לשרה וכמו הזכות לחיין עלאין שמתחסת אל' כנ"ל.

⁸ ולכן מערת המכפלה בחברון – לשון חבר ושממה גם קרית ארבע שמארבעת הרוחות חוזרים ומתחברים שם (הג"ה על השל"ה)